

Maqola nomi: OZODLIKSIZ SAFARBARLIKMI? NIKARAGUADA AYOLLAR MANFAATLARI, DAVLAT VA INQILOB

Asl maqola nomi: Mobilization without Emancipation? Women's Interests, the State, and Revolution in Nicaragua

Muallif: Maxine Molyneux

Manba: Feminist Studies , Summer, 1985, Vol. 11, No. 2 (Summer, 1985), pp. 227-254

Nashriyot: Feminist Studies, Inc.

Doimiy havola: <https://www.jstor.org/stable/3177922>

Mazkur maqola Maxine Molyneux ruxsati bilan o'zbek tiliga tarjima qilindi. Ushbu ruxsat uchun samimiy minnatdorchiligimizni bildiramiz.

Tarjima O'zbekistonda gender zo'ravonligiga qarshi kurashga qaratilgan mustaqil media-loyiha **Nemolchi.uz** tashabbusi doirasida amalga oshirildi. Ushbu loyiha jamiyatda strukturaviy zo'ravonlik, ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari haqidagi bilimlarni keng jamoatchilikka, shu jumladan, o'zbek tilida ham yetkazishni maqsad qilgan.

Tarjimon: Nodira Ibrohimova

Tarjima sanasi: 2026-yil

Tarjima Shveytsariyaning O'zbekistondagi Elchixonasi ko'magida tayyorlangan.

Tarjimadan foydalanish shartlari:

Mazkur tarjimani erkin o'qish, ta'limiy va ilmiy maqsadlarda foydalanish mumkin, biroq bunda asl manba va asl nashrga havola ko'rsatilishi shart. Tarjimonning ismi va **Nemolchi.uz** loyihasi ko'rsatilishi ham maqsadga muvofiqdir.

OZODLIKSIZ SAFARBARLIKMI? NIKARAGUADA AYOLLAR MANFAATLARI, DAVLAT VA INQILOB

MAKSIN MOLINYE

USA

1979-yil iyul oyida Nikaragua diktatori Anastasio Somosaning qulashi poytaxt Managua va boshqa muhim shaharlarning inqilobiy kuchlar nazoratiga o'tishiga olib kelgan ommaviy shahar qo'zg'olonlarisiz amalga oshmas edi. Bu jarayon aholining keng qatlamlarini siyosiy faoliyatga jalb qilish bilan tavsiflangan xalq qarshiligining kuchayib borishi natijasi bo'ldi.

1970-yillarda barcha ijtimoiy tabaqalarga mansub ko'plab ayollar yoshlar va ishsiz kambag'al erkaklar qatorida siyosat maydoniga kirib keldilar, ularning aksariyati uchun bu birinchi tajriba edi. Nikaragua inqilobida ayollarning ishtiroki, Vyetnamni istisno qilganda, yaqin tarixdagi boshqa har qanday inqilobdagidan ko'ra ko'proq bo'lgan bo'lsa ajab emas. Ayollar FSLN (Sandinista Milliy Ozodlik Fronti) jangovar kuchlarining taxminan 30 foizini tashkil etgan. 1979-yilning eng yuqori cho'qqisida FSLNning ayollar tashkiloti – Milliy muammoga qarshi kurashuvchi ayollar assotsiatsiyasi yoki AMPRONAC 8000 dan ortiq a'zoga ega edi. Tashkiliy siyosatga bevosita aloqador bo'lmagan yana ko'plab ayollar inqilobiy kuchlarga hayotiy muhim logistika va yordamchi ko'makni ta'minladilar. Boshqalari esa o'zlarining inqilobchi qo'shnilarini sotishdan bosh tortish yoki qochib yurgan jangchilarni yashirish orqali jimgina o'z yordamlarini ko'rsatdilar.

Ko'plab mualliflar Somosaga qarshi kurashda ayollar ishtirokining ko'lamini, bir tomondan, rejimning keng tarqalgan repressiyasi va shafqatsizligiga, ikkinchi tomondan esa FSLNning qarashlari va strategiyasining jozibadorligiga nisbatan tabiiy javob sifatida baholadilar. Ayollarning qanday qilib siyosiy subyektga aylangani masalasi jiddiy tahlil qilinmadi, qisman buning sababi jarayonning o'z-o'zidan ravshan bo'lib tuyulishi bo'lsa, qisman ayollarning keng ko'lamli inqilobiy

faolligi umumlashtiruvchi omillarning ta'siri sifatida ko'rilganligidir. Bir muallifning so'zlariga ko'ra, bu jarayon diktaturaga qarshi umumiy kurashda siyosiy subyektlarning o'ziga xosligini yo'q qildi. Oddiy qilib aytganda, hamma diktaturaga qarshi birlashdi, sinfiy, yosh va gender tafovutlar esa bartaraf etildi. Aynan shu birlik muxolifat harakatining kuchi va yakuniy muvaffaqiyatini ta'minlagan asosiy omil edi.

Biroq, ko'p narsa subyektlarning o'ziga xosligini yo'qotishi va maqsadlarning universallashtirish ostida nima nazarda tutilganiga bog'liq. Chunki inqilobiy subyektlar maqsadlarining universallashtirish ularning o'ziga xos identifikatsiyasini yo'qotishni anglatmaydi va ayollar masalasida bunday holat yuz berganligi shubhalidir. Ayollarga kelsak, ular da gender o'ziga xosligining yo'qolishi yuz bergan deb ta'kidlash qiyin, balki frontning oldingi chizig'idagi partizanlar orasida ma'lum darajada maskulinizatsiya va gender tafovutlarining xiralashuvi kuzatilgan hollar bundan mustasno bo'lishi mumkin. Aksincha, ayollar obrazi yangi ma'no-mazmun kasb etdi, bu esa ayollar an'anaviy tarzda bog'lanadigan ijtimoiy rollarni siyosiy lashtirdi, ammo ularni yo'q qilmadi.

Ayollarning siyosiy faoliyatdagi ishtiroki, shubhasiz, keng ko'lamli xalq safarbarligi jarayonining bir qismi edi, ammo ular bu jarayonga erkaklarnikidan farqli, mehnatning jinsiy taqsimoti bilan shakllangan o'ziga xos ijtimoiy pozitsiyadan kirib keldilar. Bundan tashqari, turli tabaqa va guruhdagi ayollar uchun – talabalar, o'rta sinf vakillari yoki barriolar (kambag'al mahallalar)dagi ayollar bo'lsin – siyosiy ishtirokning ma'nosi ham turlicha edi. Ko'plab kambag'al ayollar uchun siyosiy hayotga kirish 1972-yilgi zilziladan boshlandi; o'shanda ofat oqibatida qurbonlarga g'amxo'rlik qilish, uysizlarni ovqatlantirish va yaradorlarga qarash uchun mahalla qo'mitalari tashkil etilgan edi. Somosa tomonidan yordam jamg'armalarining o'zlashtirilishi ortidan kelib chiqqan g'azab, muxolifatni bostirish uchun qo'llanilgan shafqatsiz usullar kuchaygani sari yanada avj oldi. Ushbu ayollarning ko'pchiligi yordam xodimlari bo'lishdan kurash ishtirokchisiga aylanishni o'zlarining oiladagi ta'minotchi va asosiysi, ona sifatidagi himoyachi rolining tabiiy davomi (garchi jangovar shaklda bo'lsa-da) sifatida qabul qildilar. Jangovar onalikka o'tishning bu jarayoni radikal ruhoniylar, sandinistlar va AMPRONACning tashviqot harakatlari yordamida qo'llab-quvvatlandi. Ular ushbu an'anaviy o'zlikni umumiy strategik maqsadlar bilan bog'lab, ayollarning yanada adolatli va insonparvar ijtimoiy tuzumni yaratishdagi rolini ulug'ladilar. Onalik ramzining inqilobiy o'zlashtirilishi shundan buyon institutsionalizatsiya qilindi. FSLN tomonidan Qahramonlar va shahidlarning onalari tashkilotining muqaddaslashtirilishida o'z aksini topdi; ushbu qo'llab-quvvatlash guruhi bugungi kunda ham sandinistlarning siyosiy bazasining faol qismi bo'lib qolmoqda.

Biroq, agar inqilob ayollar o'zligining butkul yo'q qilinishini talab qilmagan bo'lsa-da, u ayollarning o'ziga xos manfaatlarini Somosani ag'darish va yangi

ijtimoiy tartib o'rnatish kabi kengroq maqsadlarga bo'ysundirishni talab qildi. Bu esa sotsialistik inqilob va ayollar ozodligi o'rtasidagi munosabatlar haqidagi bahslarning markazida turuvchi muhim savolni keltirib chiqaradi. Agar ayollar boshqacha jamiyat qurish yo'lidagi umumiy kurashda o'zlarining xususiy manfaatlaridan voz kechar ekanlar, bu manfaatlar qaysi nuqtada inqilobiy kuchlar yoki yangi sotsialistik davlat tomonidan qayta tiklanadi, qonuniylashtiriladi va ularga javob beriladi? Ayrim feminist yozuvchilarning fikricha, bu manfaatlar hech qachon yetarli darajada qayta tiklanmaydi va aynan shu sababli sotsializm ayollarni ozod qilish haqidagi va'dasini bajara olmagan. Bunday tanqidchilar ushbu davlatlarda nafaqat gender tengsizligi saqlanib qolayotganini, balki ayrim jihatlardan ayollar inqilobdan oldingiga qaraganda yomonroq ahvolda qolgan bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Rasmiy ritorika da'vo qilganidek ozod bo'lishdan yiroq bo'lgan ayollarning ish yuki ortib ketdi, jinslar o'rtasidagi munosabatlar esa sezilarli darajada qayta ko'rib chiqilmadi. An'anaviy uy bekasi va ona rollariga to'liq ish kunidagi ishchi va siyosiy faol rollari ham qo'shildi, ammo bolalar bog'chalari bilan ta'minlash hamon yetarsizligicha qolmoqda. Yaqinda bir sovet ayoli buni shunday xulosa qildi: Agar emansipatsiya shu bo'lsa, men unga qarshiman.

Sotsialistik davlatlarning bu boradagi salbiy qiyofasi siyosiy hokimiyat organlarida jinslar o'rtasidagi tenglikning deyarli mavjud emasligi va haqiqiy xalq demokratiyasining yo'qligi bilan yanada kuchayadi. Ushbu kamchiliklarni – kamida kambag'alroq davlatlarda – resurslar taqchilligi, xalqaro bosim, rivojlanmaganlik yoki an'analar yuki bilan izohlashga urinishlar borgan sari shubha bilan kutib olinmoqda. Bir feminist yozuvchi yaqinda shakllanayotgan umumiy fikrni shunday ifodaladi: "Agar mamlakat afrikan pashshasini yo'q qila olsa, u o'z siyosiy byurosiga teng miqdordagi erkak va ayollarni ham kiritadi".

Sotsialistik davlatlar tajribasiga nisbatan yanada salbiyroq qarash ularni shunchaki patriarxal hukmronlikning boshqa bir shakli sifatida ko'radi. Bu qarashga ko'ra, jang maydonidagi erkak va ayol ozodlik jangchilari uchun xos bo'lgan inqilobiy tenglik inqilobdan keyingi davrda erkaklar hokimiyat tepasida turadigan avvalgi status-kvo bilan almashadi. Faqat erkaklardan iborat rahbariyat ayollar manfaatlarini ilgari surishga borgan sari befarq bo'lib borar ekan, ayollarning yaxshiroq jamiyat yo'lidagi kurashda bergan qurbonlari ular hokimiyatga kelishiga yordam berganlar tomonidan mukofotsiz qoldirilgandek ko'rinadi. Ayollar, xuddi boshqa bir nazariyadagi ishchilar sinfi kabi xiyonat qilingandek ko'rinadi – faqat bu safar yangi byurokratik burjuaziya tomonidan emas, balki ancha keng tarqalgan va tahlil qilish qiyin bo'lgan patriarxat tomonidan.

Ushbu maqola Nikaragua inqilobi va 1979-yil iyulida sandinistlar hokimiyatni qo'lga kiritgandan keyingi taraqqiyotiga e'tibor qaratadi va sotsialistik inqiloblar ayollar manfaatlariga xizmat qilmaydi, degan qarashni ko'rib chiqadi. Maqolada ayollar ommaviy ravishda ishtirok etgan inqilobiy g'alabadan keyin hukumat

siyosati ularga qanday ta'sir ko'rsatgani o'rganiladi. Muhokamaning birinchi qismi ushbu bahsda o'rta tashlangan ba'zi nazariy savollarni, xususan, ayollar manfaatlari masalasini ko'rib chiqadi. Ikkinchi bo'limda Sandinista davlatining ayollarga nisbatan qabul qilgan siyosati tavsiflanadi va talqin qilinadi, bu orqali ayollar manfaatlari Sandinista davlati doirasida qanday ifodalanganini aniqlashga harakat qilinadi. Nikaraguadagi ayollar, shubhasiz, to'liq tenglikka, hatto ozodlikka ham erishganlari yo'q. Ammo bu yerda ilgari surilgan dalillar ayollar manfaatlarining ifodalanishi rad etilgani yoki ular qasddan chetga surilgani haqidagi qarashlarga qarshi chiqadi.

AYOLLAR MANFAATLARI

Ayollar manfaatlari tushunchasi sotsialistik jamiyatlar va umuman ijtimoiy siyosatga beriladigan feministik baholarning markazida turadi. Sotsialistik rejimlarga nisbatan bildirilgan aksariyat feministik tanqidlar siyosatchilar tomonidan e'tiborsiz qoldiriladigan yoki inkor etiladigan ayollar manfaatlari degan muayyan bir tushuncha mavjud degan taxminga asoslanadi. Biroq, bu manfaatlar masalasi ko'pincha o'ylangandan ko'ra ancha murakkabroqdir. Inqilobdan keyingi vaziyatlarni tahlil qilishda har qanday manfaatlar nazariyasini qo'llash jiddiy muammolarni keltirib chiqarganligi sababli, quyidagi muhokamani yakuniy xulosa emas, balki bahsni boshlashga urinish deb hisoblash lozim.

Davlatlar (inqilobiy bo'ladimi yoki yo'qmi) ijtimoiy guruhlar va sinflar manfaatlarini ta'minlashda qanchalik muvaffaqiyat qozonayotgani masalasi odatda ikki jihatdan siyosiy ahamiyatga ega deb hisoblanadi. Birinchidan, bu muayyan hukumatning u vakillik qilayotgan guruhlar qo'llab-quvvatlashini saqlab qolish qobiliyati haqida bashorat qilish yoki siyosiy hisob-kitob qilish imkonini berishi kerak. Ikkinchidan, davlatning tabiati u qaysi manfaatlarni ilgari surayotganiga qarab aniqlanishi mumkin deb taxmin qilinadi. Shunday qilib, davlatning ishchilar davlati, kapitalistik davlat yoki hatto patriarxal davlat ekanligi haqidagi tezislar odatda ma'lum bir sinf yoki guruhning ushbu hukumat davrida qanday ahvolda bo'lganligini o'rganish orqali tekshiriladi.

Biroq, biz shunga o'xshash mezonlarni ayollar masalasida qo'llashga harakat qilganimizda, bir qator muammolar yuzaga keladi. Masalan, agar biz sandinistlar gender bo'ysunishni takror ishlab chiqaruvchi vositalarni yo'q qilish uchun juda kam ish qildilar, shuning uchun davlatda ayollar manfaatlari ifoda etilmagan va ayollar unga qarshi chiqishi tayin, degan xulosaga kelsak, bir necha taxminlarni ilgari surgan bo'lamiz: gender manfaatlari ayollar manfaatlarining ekvivalenti deb; gender ayollar manfaatlarining asosiy belgilovchisi deb; va ayollarning subyektivligi (fikrlash va qarashlari) faqatgina gender ta'siri orqali shakllanadi deb. Shuningdek, ayollar o'z jinsi tufayli ma'lum bir umumiy manfaatlarga ega va bu

manfaatlar ular uchun birinchi darajali, deb hisoblanadi. Bundan kelib chiqadiki, ayollar o'rtasidagi sinflararo birlik ushbu manfaatlarning umumiyliigi bilan ta'minlanadi.

Muayyan darajadagi mavhumlikda ayollarning ba'zi umumiy manfaatlariga ega ekanligi rost bo'lsa-da, bu manfaatlar nimalardan iborat ekanligi yoki ular qanday shakllantirilishi kerakligi borasida yagona to'xtam mavjud emas. Buning sababi qisman shundaki, ayollar bo'ysunishining barcha uchun qo'llaniladigan va nazariy jihatdan mukammal sabab-oqibat tushuntirishi mavjud emas, u orqali ayollar manfaatlarining umumiy tavsifini ishlab chiqish mumkin bo'lsin. Ayollarning zulm ostida qolishi kelib chiqishi jihatidan ko'p omilli deb tan olingan va u makon hamda zamonga qarab sezilarli darajada farq qilishi mumkin bo'lgan turli xil tuzilmalar, mexanizmlar va darajalar orqali amalga oshadi. Shu sababli, feministik kurashning munosib maydoni qaysi ekanligi va o'zgarishlarga erishishda asosiy e'tiborni nimalarga – obyektiv yoki subyektiv omillarga, erkaklarga yoki tuzilmalarga, qonunlar, institutlar yoki shaxslararo kuch munosabatlariga yoki ularning barchasiga bir vaqtning o'zida qaratish kerakmi degan masalada bahslar davom etmoqda. Manfaatlarning umumiy konsepsiyasi (siyosiy ahamiyatga ega bo'lgani) ma'lum bir ijtimoiy toifa qanday qilib bo'ysundirilishi haqidagi nazariyadan kelib chiqishi kerakligi sababli, buni amalga oshirish qanchalik murakkabligini ko'rish qiyin emas, ayollar zulmining eng ko'zga ko'ringan va qiyin bartaraf etiladigan ikki xususiyati – uning ko'p omilliligi hamda sinf va millatga qarab mavjudlik shakllarining haddan tashqari xilma-xilligini yengib o'tish. Ushbu omillar ayollar tushunchasini muayyan umumiy manfaatlarga ega bo'lgan yagona toifa sifatida ta'riflashga bo'lgan urinishlarni puchga chiqaradi. Ijtimoiy o'zgarishlar uchun kurashish va undan foyda ko'rish qobiliyatiga oid bahslarda qo'llaniladigan manfaatlar nazariyasi bir xillikni (gomogenlikni) taxmin qilishdan emas, balki farqlarni tan olishdan boshlanishi kerak.

Ayollar zulmi haqidagi keng ko'lamli feministik adabiyotlardan ma'lumki, ayollar manfaatlari nima ekanligi borasida bir qator turlicha qarashlar mavjud va bular o'z navbatida gender tengsizligi sabablari haqidagi turli nazariyalarga tayanadi. Bu yerda muhokama qilinadigan masalalarni oydinlashtirish maqsadida, ko'pincha bir-biri bilan aralashtirib yuboriladigan ayollar manfaatlarining uchta konsepsiyasi belgilab olinadi. Bular: ayollar manfaatlari, strategik gender manfaatlari va amaliy gender manfaatlari.

Ayollar manfaatlari. Siyosiy va nazariy muloqotlarda ko'p uchrasa-da, ayollar manfaatlari tushunchasi yuqorida keltirilgan sabablarga ko'ra juda bahsli hisoblanadi. Ayollar o'z jamiyatlarida turli xil vositalar – sinfiy kelib chiqishi, etnik mansubligi va jinsi orqali turlicha mavqega ega bo'lganliklari sababli,

ularning guruh sifatidagi manfaatlari ham murakkab va ba'zan bir-biriga zid ravishda shakllanadi. Shuning uchun ayollarning manfaatlari haqida umumiy xulosa chiqarish qiyin, hatto imkonsizdir. Buning o'rniga, biz ayollarning turli toifalari o'zlarining ijtimoiy mavqeyi va tanlagan o'zliklari tufayli qanday qilib turlicha ta'sir ostida qolishlari va turlicha harakat qilishlarini aniqlashtirishimiz kerak. Biroq, bu ayollarning ma'lum bir umumiy manfaatlarga ega bo'lishi mumkinligini inkor etmaydi. Buni ayollar manfaatlari tushunchasi yuklaydigan soxta bir xillikdan farqlash uchun gender manfaatlari deb atash mumkin.

Strategik gender manfaatlari. Gender manfaatlari – bu ayollar (yoki erkaklar) o'zlarining gender xususiyatlari orqali ijtimoiy mavqelaridan kelib chiqib shakllantiradigan manfaatlardir. Gender manfaatlari yo strategik, yo amaliy bo'lishi mumkin; ularning har biri turlicha shakllanadi va ayollarning subyektivligiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Strategik manfaatlari, birinchi navbatda, deduktiv yo'l bilan, ya'ni ayollar bo'ysunishini tahlil qilish va mavjud tartiblarga nisbatan muqobil, qoniqarliroq choralarni ishlab chiqish orqali shakllanadi. Ushbu axloqiy va nazariy mezonlar ayollar bo'ysunishini bartaraf etishga qaratilgan strategik maqsadlarni shakllantirishga yordam beradi. Masalan: mehnatning jinsiy taqsimotini bekor qilish, uy mehnati va bolalar parvarishi yukini kamaytirish, kamsitishning institutsional shakllarini yo'q qilish, siyosiy tenglikka erishish, farzand ko'rish masalasida tanlov erkinligini o'rnatish hamda erkaklar zo'ravonligi va ayollar ustidan nazoratiga qarshi tegishli choralarni ko'rish. Bular strategik gender manfaatlari tashkil etadi va feministlar tomonidan ko'pincha ayollarning haqiqiy manfaatlari deb hisoblanadi. Shu asosda shakllantirilgan talablar odatda feministik deb ataladi.

Amaliy gender manfaatlari. Amaliy gender manfaatlari induktiv tarzda beriladi va ayollarning gender asosidagi mehnat taqsimoti doirasidagi aniq yashash sharoitlaridan kelib chiqadi. Strategik gender manfaatlari bilan farqli o'laroq, bular tashqi aralashuvlar orqali emas, balki aynan shu mavqeda bo'lgan ayollarning o'zlari tomonidan shakllantiriladi. Amaliy manfaatlari, odatda, dolzarb va bevosita ehtiyojlarga javob bo'lib, ular umuman olganda ayollar emansipatsiyasi yoki gender tengligi kabi strategik maqsadni nazarda tutmaydi. Ayollarning jamoaviy harakatlari tahlilida ko'pincha ayollarning ijtimoiy faollikdagi dinamikasi va maqsadlarini tushuntirish uchun ushbu manfaatlari konsepsiyasidan foydalaniladi. Masalan, mehnatning jinsiy taqsimoti doirasida uy xo'jaligining kundalik farovonligi uchun mas'ul bo'lgan shaxslar sifatida, ayollar maishiy ta'minot va ijtimoiy farovonlik masalalarida alohida manfaatdorlikka ega. Hukumatlar ushbu asosiy ehtiyojlarni ta'minlay olmaganida, ayollar o'z qo'llab-quvvatlashini to'xtatadilar; oilalarining, ayniqsa farzandlarining turmushi xavf ostida qolganida, aynan ayollar non isyonlari, namoyishlar va arizachilar safini to'ldiradilar. Biroq, ushbu misoldan ko'rinib turibdiki, gender va sinfiy mansublik bir-biri bilan chambarchas bog'liq; iqtisodiy zaruriyat tufayli ko'pincha kambag'al ayollar

tezroq safarbar qilinadi. Shuning uchun amaliy manfaatlar sinfiy ta'sirlardan xoli deb bo'lmaydi. Bundan tashqari, bu amaliy manfaatlar gender bo'ysunishining mavjud shakllaridan to'g'ridan-to'g'ri kelib chiqsa-da, ularning o'ziga qarshi chiqmaydi (ularni shubha ostiga olmaydi). Buni tushunish davlatlar yoki tashkilotlarning ayollar sadoqati va qo'llab-quvvatlashini qozonishdagi muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligini anglash uchun juda muhimdir.

Ayollar ongini tushunish murakkab masala, biroq uchta dastlabki xulosani chiqarish mumkin. Birinchidan, biz strategik gender manfaatlari deb atagan tushunchalar bilan ayollarning ularni tan olishi va amalga oshirishga bo'lgan xohishi o'rtasidagi bog'liqlikni o'z-o'zidan mavjud deb bo'lmaydi. Hattoki, hamma uchun tushunarli va universal bo'lib tuyulgan eng oddiy manfaatlar ham (masalan, erkaklar bilan to'liq tenglik, farzand ko'rishni nazorat qilish, shaxsiy avtonomiya va erkaklardan mustaqillik) barcha ayollar tomonidan birdek qabul qilinavermaydi. Buning sababi ko'pincha taxmin qilinganidek faqatgina soxta ong emas – garchi bu ham omil bo'lishi mumkin bo'lsa-da – balki bunday o'zgarishlarning qisman amalga oshishi ba'zi ayollarning qisqa muddatli amaliy manfaatlariga tahdid solishi yoki evaziga hech narsa berilmaydigan ma'lum bir himoya shakllarining yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Shunday qilib, strategik manfaatlarni shakllantirish faqatgina amaliy manfaatlar to'liq hisobga olingandagina samarali siyosiy aralashuv bo'la oladi. Darhaqiqat, amaliy manfaatlarning siyosiylashuvi va ularning ayollar o'zlariga yaqin deb biladigan strategik manfaatlarga aylanishi feministik siyosiy amaliyotning markaziy jihatini tashkil etadi.

Ikkinchidan, manfaatlar qanday shakllantirilishi (ayollar yoki siyosiy tashkilotlar tomonidan bo'lishidan qat'i nazar) makon va zamonga qarab sezilarli darajada farq qiladi va hukmron siyosiy hamda diskursiv (ijtimoiy muloqot) ta'sirlar ostida turlicha ko'rinish olishi mumkin. Buni baynalmilalchilik masalasi hamda madaniyatlararo birdamlikning imkoniyatlari va chegaralarini ko'rib chiqishda yodda tutish muhimdir. Nihoyat, ayollar manfaatlari gender manfaatlaridan ancha kengroq bo'lgani va sezilarli darajada sinfiy omillar bilan shakllangani sababli, ayollarning gender masalalaridagi birdamligi va jipsligini o'z-o'zidan mavjud deb bo'lmaydi. Garchi bu umumiy dastur atrofida birlashish uchun asos bo'la olsa-da, bunday birlik har doim barpo etilishi kerak – u hech qachon tayyor holda berilmaydi. Bundan tashqari, hatto birdamlik mavjud bo'lganda ham, u har doim shartlidir va tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, keskin sinfiy mojarolar bosimi ostida bu birdamlik parchalanishga moyil bo'ladi. Shuningdek, unga irqiy, etnik va milliy tafovutlar ham tahdid soladi. Shuning uchun ba'zi feministlar ta'kidlaganidek, gender masalalari ayollar uchun har doim va har qanday vaziyatda birinchi darajali ahamiyatga ega, deb aytish qiyin.

Ayollar birdamligining ushbu shartliligi va gender masalalari doim ham birlamchi emasligi inqilobiy to'ntarishlar misolida juda yaqqol namoyon bo'ladi. Bunday

vaziyatlarda gender masalalari ko'pincha sinfiy mojarolar tomonidan chetga suriladi. Buning asosiy sababi shundaki, ayollar gender asosida kamsitishdan aziyat cheksalar va buni anglasalar-da, baribir o'zlari mansub bo'lgan ijtimoiy sinfga qarab turlicha darajada aziyat chekadilar. Bu farqlar inqilobiy o'zgarishlarga, ayniqsa, sotsializm sari yo'naltirilgan o'zgarishlarga bo'lgan munosabatga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. Bu esa sinfiy qutblanish sharoitida gender manfaatlari ayollar birdamligi uchun yetarli asos bo'la olmagan sababli butunlay yo'qolib ketishini anglatmaydi. Aksincha, ular ijtimoiy sinf bilan yanada chambarchas bog'lanadi va u orqali qayta ta'riflanadi.

Ushbu murakkab masalalarni anglash davlatning ayollar manfaatlari yo'lida harakat qilyaptimi yoki yo'qmi, ya'ni ushbu manfaatlarining barchasi yoki birortasi davlat doirasida ifodalanyaptimi degan savolga yuzaki yondashishdan himoya qiladi. Har qanday tahlilga kirishishdan oldin, "manfaat" atamasi qaysi ma'noda qo'llanilayotganini aniqlashtirish zarur. Davlat ayollarning yo bevosita amaliy talablarini, yo ma'lum bir sinfiy manfaatlarini yoki ikkalasini ham qondirish orqali ularning qo'llab-quvvatlashiga erishishi mumkin. Davlat buni ularning strategik obyektiv manfaatlarini zarracha ilgari surmasdan ham amalga oshirishi mumkin. Biroq, bunday davlatning ayollar emansipatsiyasini qo'llab-quvvatlayotgani haqidagi da'volari, u faqat ayollarning amaliy yoki sinfiy manfaatlarini ifodalash orqali ularning sadoqatini saqlab qolayotgani bilan isbotlanmaydi. Ushbu farqlarni yodda tutgan holda, endi Nikaragua inqilobiga to'xtalamiz va sandinistlar ayollar manfaatlarini qanday shakllantirganliklarini hamda ularning boshqaruvi davrida ayollar qanday natijalarga erishganliklarini ko'rib chiqamiz.

NIKARAGUA INQILOBI

Nikaragua inqilobi qashshoqlik, qoloqlik, aksilinqilob va tashqi aralashuv sharoitida sotsialistik jamiyat qurish muammolarining eng keskin namunasidir. Shuning uchun uni istisnoiy holat deb hisoblash va undan olinadigan xulosalarni cheklangan deb ko'rish mumkin. Biroq, Sandinistlar o'ta og'ir salbiy holatlar majmuasiga duch kelgan bo'lsalar-da, aksariyat sotsialistik inqiloblar shunga o'xshash qiyinchiliklarga duch kelgan. 1917-yildan keyin bolsheviklar duch kelgan qamal va ichki tartibsizliklarni, inqilobdan keyingi Mozambik, Xitoy yoki Janubiy Yamandagi o'ta og'ir taqchillikni, Kuba kabi kambag'al davlatlarning blokadasini yoki Vyetnamning urush oqibatidagi vayronagarchiliklarini eslash kifoya. Sotsialistik jamiyat qurishga bo'lgan urinishlarda bunday sharoitlar istisno emas, balki odatiy holdir. Nikaragua yuqorida tilga olingan davlatlar bilan umumiy sharoitlarga ega bo'lsa-da, bu uning o'sha mamlakatlar vakillik qiladigan inqiloblar toifasiga kirishini anglatmaydi. Ularning aksariyati o'z siyosiy mafkurasida ochiqdan-ochiq kommunistik, iqtisodiy amaliyotida esa antikapitalistik bo'lib, asosiy resurslarni tezda davlat nazoratiga o'tkazgan edi. Shuningdek, ularning ko'pchiligi bevosita Sovet Ittifoqi bilan ittifoq tuzgan yoki

tashqi siyosatda NATO blokidan masofada turgan. Ularning barchasi bir partiyali davlatlar bo'lib, muxolif fikrlarga deyarli o'rin berilmagan.

Bundan farqli o'laroq, 1979-yil iyulida Anastasio Somosani ag'dargan kuchlar aralash iqtisodiyot, qo'shilmaslik va siyosiy plyuralizm (ko'ppartiyaviylik) tamoyillariga asoslangan sotsializmga sodiqligi bilan ajralib turardi. Muxolifatga ma'lum bir belgilangan chegaralar doirasida faoliyat yuritishga ruxsat berildi va somosa tarafdorlarining mulklari natsionalizatsiya qilinganiga qaramay, iqtisodiyotning 60 foizdan ortig'i xususiy qo'llarda qoldi. Sandinismo boshqacha bir sotsializm – eski rejimni yangi armiya va davlat organlari ustidan nazorat o'rnatish orqali ag'dargan, ammo uchinchi dunyo sotsializmlaridan ko'ra demokratikroq, mustaqilroq va mo'tadilroq bo'lgan tuzum yaratishni va'da qildi. O'z g'alabasi va sotsialistik plyuralizmga sodiqligi bilan Nikaragua nafaqat Lotin Amerikasi, balki butun dunyo sotsialistlari uchun umid ramziga aylandi. Reagan ma'muriyatining bu jarayonni to'xtatishga bo'lgan shiddatli va qat'iy urinishlariga sabab ham uning kommunizmi emas, balki aynan mana shu xususiyati edi.

Nikaragua inqilobi ayollar ozodligi tarafdorlariga ham umid bag'ishladi, chunki Sandinistlar bu borada ham katta va'dalar bergandilar. Inqilob 60-yillarning oxiridagi yangi feminizm to'lqinidan so'ng, Lotin Amerikasi ayollari Meksika, Peru va Braziliya kabi mamlakatlarda feministik talablar atrofida safarbar bo'layotgan bir davrda yuz berdi. Sandinistlarning ortodoksal marksizm cheklovlarini anglaganliklari ba'zilarida feminizm kabi yangi ijtimoiy harakatlar uchun joy qolishiga ishonch uyg'otdi. Rahbariyatning ba'zi a'zolari ayollar ozodligining ahamiyatini va Nikaraguada bunga ehtiyoj borligini tushunardilar. Ayollar tashkilotining gazetalaridan biri bo'lgan Somos AMNLAning dastlabki sonlarida feministik masalalar va G'arb feminizmidagi bahslarga bag'ishlangan maqolalar chop etildi. Boshqa joylardagi o'xshashlaridan farqli o'laroq, FSLN (inqilobiy partiya) feminizمنى aksilinqilobiy chalg'itish deb qoralamadi, ba'zi ayol rasmiylar hatto uning g'oyalariga xayrixohlik bildirdilar.

Amaliy jihatdan ham va'dalar bor edi. FSLN o'z kurashini qo'llab-quvvatlash uchun minglab ayollarni safarbar qila olishini isbotladi. Buni qisman AMPRONAC (Somosa rejimini ag'darish va ayollar tengligi uchun kurashni birlashtirgan tashkilot) orqali amalga oshirdi. 1979-yilda AMPRONAC 8000 dan ortiq a'zoga ega edi. Feministik kuzatuvchilar ayollarning jangovar saflardagi yuqori faolligini, xususan, 1978-yilda Prezident saroyini egallashda Dora Mariya Tellesning Ikkinchi qo'mondon sifatidagi rolini alohida qayd etdilar.

Hokimiyatga kelganlaridan so'ng, bu umidlar puchga chiqmadi. G'alabadan bir necha hafta o'tib, 48-sonli dekretning 30-moddasi bilan ommaviy axborot vositalarida ayollardan jinsiy obyekt sifatida foydalanish taqiqlandi. FSLNning ayol kadrlari yangi tashkil etilgan davlatda vazirlar, vazir o'rinbosarlari va partiyaning hududiy koordinatorlari kabi yuqori lavozimlarni egalladilar. Sentabr 10

oyida AMPRONAC ayollar emansipatsiyasini ilgari surish va inqilobiy o'zgarishlar dasturini amalga oshirish uchun Nikaragua ayollarining Luiza Amanda Espinosa assotsiatsiyasi (AMNLAE)ga aylantirildi. Ommaviy yig'ilishlarda "Ayollar ozodligisiz inqilob yo'q, inqilobsiz ozodlik yo'q" degan shiorlar yangradi.

Biroq, hokimiyatdagi birinchi yillardan so'ng, FSLNning xorijdagi jozibador qiyofasi biroz xiralasha boshladi. Iqtisodiy taqchillik, aksilinqilob va harbiy tahdidlar iqtisodiy va siyosiy plyuralizmga asoslangan Sandinista tajribasiga o'z ta'sirini o'tkazdi. 1982-yilda AQSh tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgan aksilinqilobchilarning bosimi kuchayishi bilan ayollar emansipatsiyasi masalasi ham chetga surila boshlagandek ko'rindi. AMNLAE ayollar uyushmasi feminizm bilan o'zini bog'lashni kamaytirdi va borgan sari ayollar manfaatlarini umumiy kurash kontekstida ilgari surish haqida gapira boshladi. 1981-yil oxiridagi ta'sis yig'ilishida o'z rolini ayollarni inqilobning hal qiluvchi kuchi sifatida birlashtirish deb belgiladi. AMNLAEning birinchi ustuvor vazifasi inqilobni himoya qilish deb e'lon qilindi. 1982-yilga kelib, inqilobning omon qolishi haqiqatan ham birlamchi maqsadga aylandi. Bunday sharoitda ayollar ozodligi yo'lidagi harakatlarning kamayishi hayratlanarli emas. Ozodlik inqilobni himoya qilishning bir mahsuli bo'lishi kerak edi. Biroq, inqiroz chuqurlashishidan oldin ham, ayollar mavqeini sezilarli darajada yaxshilash borasida ko'p narsaga erishilmagan edi. Mudofaa vaziri Tomas Borje o'zining ayollar maqomiga bag'ishlangan muhim nutqida tan oldi: "Barchamiz rostini aytishimiz kerakki, biz ayollar ozodligi uchun kurashga qat'iyat bilan yondashganimiz yo'q... Kundalik turmush nuqtai nazaridan ayollar hamon o'tmishdagi kabi sharoitda qolmoqdalar". Xo'sh, Sandinistlar siyosatida ayollarning o'ziga xos manfaatlarini yetarli darajada ifoda etilmaganmide?

SANDINISTLARNING AYOLLARGA NISBATAN SIYOSATI

Sotsialistik tashkilot sifatida FSLN (Sandinista milliy ozodlik fronti) ayollar zulmini yangi jamiyat yaratish yo'lida yo'q qilinishi kerak bo'lgan hodisa deb tan oldi. FSLN barcha uchun ijtimoiy tenglik sotsialistik idealining bir qismi sifatida gender tengligi tamoyilini qo'llab-quvvatladi. FSLNning 1969-yilgi dasturi "Sandinista xalq inqilobi ayollarning erkaklarga nisbatan duchor bo'lgan nafratli kamsitilishini bekor qiladi" va "ayollar va erkaklar o'rtasida iqtisodiy, siyosiy va madaniy tenglikni o'rnatadi" deb va'da bergan edi. Ushbu majburiyat oradan o'n yil o'tib, "irqi, millati, diniy e'tiqodi yoki jinsidan qat'i nazar, barcha nikaragualliklarning so'zsiz tengligi"ni e'lon qilgan va konstitutsiya vazifasini o'tagan Asosiy Statutda o'z aksini topdi. Davlat ushbu tenglikka erishish yo'lidagi to'siqlarni barcha mavjud vositalar bilan bartaraf etish majburiyatini oldi. Bu kelajakda ushbu tenglikni ta'minlashga qaratilgan qonunchilik va siyosiy choralar uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qildi.

Aksariyat zamonaviy davlatlarning konstitutsiyalarida irqiy, jinsiy yoki diniy kamsitishga qarshi bandlar mavjud. Nikaragua kabi sotsialistik davlatlarni ajratib

turadigan jihat – ularning ayollar zulmining o'ziga xosligini tan olishi va tenglikni targ'ib qilish bilan birga unga erishishdagi to'siqlarni olib tashlashga qaratilgan choralarni qo'llab-quvvatlashidir. Shu sababli, ayollarning ba'zi strategik manfaatlari tan olinadi va nazariy jihatdan sotsialistik o'zgarishlar jarayonining bir qismi sifatida ilgari suriladi. Mohiyat e'tiboriga ko'ra, FSLNning ayollar emansipatsiyasiga nazariy va amaliy yondashuvi marksistik nazariyaga tayanadigan boshqa sotsialistik davlatlarnikiga o'xshashdir. Ular gender zulmini sinfiy zulm bilan bog'laydilar va ayollar ozodligiga faqat yangi, sotsialistik jamiyat yaratish hamda iqtisodiyotning ishlab chiqarish quvvatini yanada rivojlantirish orqali erishish mumkin deb hisoblaydilar. Shu bilan birga, jinslar o'rtasidagi sezilarli tengsizlikni yumshatish va hayotni insonparvarlashtirish hamda insoniy munosabatlar sifati va mazmunini yaxshilash vazifasini boshlash uchun choralar ko'rilishi mumkin.

Rasmiy qarashlar va partiya hujjatlariga ko'ra, bu bolsheviklar tomonidan shakllantirilgan va o'shandan beri sotsialistik davlatlar amal qilib kelayotgan ayollar emansipatsiyasining klassik sotsialistik ko'rsatmalarini amalga oshirishni nazarda tutadi. Ushbu ko'rsatmalarning ba'zilar AMNLAning rasmiy dasturiga kiritilgan bo'lib, unda quyidagi asosiy maqsadlar sanab o'tilgan:

1. Inqilobni himoya qilish;
2. Ayollarning siyosiy va mafkuraviy ongini oshirish hamda ularning inqilobdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy ishtirokini kuchaytirish;
3. Huquqiy va boshqa institutsional tengsizliklarga qarshi kurashish;
4. Ayollarning madaniy va texnik malakasini oshirishni hamda an'anaviy ravishda erkaklar uchun xos deb hisoblangan ish joylariga kirishini rag'batlantirish, shu bilan birga ishga qabul qilishdagi kamsitishlarga qarshi turish;
5. Uy mehnatiga nisbatan hurmatni shakllantirish va ishlaydigan ayollar uchun bolalar parvarishi xizmatlarini tashkil etish;
6. Xalqaro birdamlik aloqalarini o'rnatish va saqlab qolish.

FSLNning 1969-yilgi dasturida fohishalik va boshqa ijtimoiy illatlarni tugatish, tashlab ketilgan ishchi onalarga yordam berish va nikohsiz tug'ilgan bolalarni himoya qilish ham alohida qayd etilgan edi. Bu masalalarning har biri keyingi qonunchilik va ijtimoiy siyosatda o'z aksini topdi. Shuningdek, kontratseptiv vositalarni kengroq joriy etish va bir nechta holatlardan tashqari, abort qilganlarni jinoiy javobgarlikka tortmaslik orqali ayollarga farzand ko'rish masalasida ko'proq tanlov erkinligi berishga rasmiy e'tibor qaratildi.

Garchi bu maqsadlar amalga oshgan taqdirda ham, gender manfaatlarining tor doiradagi ta'rifiga asoslanganligi sababli ayollarning to'liq ozodligiga erishish uchun yetarli bo'lmasa-da, ular jinslar o'rtasidagi fundamental tengsizliklarni yo'q qilishga yo'naltirilganligi bilan strategik ahamiyatga ega. Biroq, Nikaraguadagi

taraqqiyot hozircha notekis kechmoqda. To'liq dasturni amalga oshirish uchun rasmiy qo'llab-quvvatlash mavjud, ammo ko'rsatmalarning faqat ba'zilar siyosatga ko'chdi va ularning ta'siri ham cheklangan bo'lib qolmoqda. Rasmiy sektorda ish bilan ta'minlash imkoniyatlari biroz kengaygan, ammo son va qamrov jihatidan hamon cheklangan. Ko'pgina Nikaragua ayollari hamon mayda tovar ishlab chiqaruvchilar, kichik savdogarlar yoki uy xizmatchilari sifatida kun kechirmoqdalar va daromadlar darajasining eng quyi qismida qolmoqdalar. Bolalar parvarishi va uy mehnatini ijtimoiylashtirish faqat ozchilik ayollarga ta'sir qildi: 1984-yil o'rtalariga kelib, 43 ta bolalar markazi taxminan 4000 bolani qabul qila oldi, xolos. Kontra (aksilinqilob) urushi keltirib chiqargan moliyaviy qiyinchiliklar tufayli bu tarmoqni yanada kengaytirish imkoni bo'lmadi. 1982-yil oxirida Davlat kengashi tomonidan qabul qilingan Oilaviy qonun demokratik, teng huquqli va o'zaro mas'uliyatli oilani shakllantirishni maqsad qilgan edi, ammo u Xunta tomonidan ratifikatsiya qilinmadi va 1983-yilga kelib u ko'targan masalalarning ommaviy muhokamasi deyarli to'xtadi. Ayollar eng katta foydani ijtimoiy yordam dasturlaridan va huquqiy islohotlarning ayrim sohalaridan oldilar. Shuningdek, ayollar o'zlari faol ishtirok etgan siyosiy safarbarlik sohasidagi o'zgarishlar ta'sirini ham his qildilar. Ushbu yutuqlarga qaramay, niyat va amal o'rtasidagi tafovut sezilarli ekanligi yaqqol ko'rinib turardi.

Vaqt yetishmasligi kabi aniq muammodan tashqari, ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan yana uchta omil mavjud. Birinchisi – davlatning ijtimoiy sohadagi imkoniyatlarini cheklab qo'ygan amaliy to'siqlardir, ikkinchisi umumiy siyosiy xarakterdagi omillarni o'z ichiga oladi, uchinchisi esa siyosatning tabiati va Sandinistlarning ayollar emansipatsiyasiga sodiqligi qanday shakllantirilganiga taalluqlidir. Inqilobdan keyingi Nikaraguada ayollarning mavqeini baholashda ushbu barcha masalalarni hisobga olish kerak, chunki ular nima uchun Sandinistlarning ayollar ahvolini yaxshilashga qaratilgan ijtimoiy siyosat tashabbuslari zaiflashganini va nima uchun hukumat ba'zan ayollar ozodligi maqsadiga zid keladigan boshqa ustuvor vazifalarni tanlaganini tushuntirishga yordam beradi.

Rivojlanmagan iqtisodiyotdagi moddiy taqchillik muammolari yoki harbiy tahdidning zarari bu yerda batafsil to'xtalishni talab qilmaydi. Nikaragua iqtisodiyotining og'ir ahvoli, urush va tabiiy ofatlar keltirgan vayronagarchiliklar, kontralar va AQSh bosimi hamda tashqi qarz miqdori haqidagi ma'lumotlarni boshqa manbalardan topish mumkin. Bu borada eng hayratlanarlisi – hukumatning 1982-yil va 1983-yilning katta qismida aholini ushbu qiyinchiliklar ta'siridan himoya qila olganidir. Biroq, moddiy tanqislik va ichki hamda tashqi kuchlarning beqarorlashtirishga urinishlari mavjud resurslarni cheklab qo'ydi. Ushbu resurslar nafaqat davlatning harbiy ehtiyojlarini qondirishi, balki uzoq muddatli iqtisodiy dasturlarga sarmoya kiritish, iste'molchilarning qisqa muddatli ehtiyojlarini qondirish va ijtimoiy xizmatlarni kengaytirish haqidagi xalq kutganlarini bajarish uchun ham muhim edi. Bu omillar rejalashtirilgan maqsadlar ko'lamini qanday

qisqartirganini, ham moliyaviy, ham texnik resurslarni, shuningdek inson salohiyatini ijtimoiy dasturlardan milliy mudofaa va iqtisodiy rivojlanishga yo'naltirganini ko'rish qiyin emas. 1984-yilga kelib, davlat byudjetining uchdan bir qismidan ko'prog'i mudofaa sohasiga yo'naltirildi.

Taqchillik va harbiy xavf kabi ikki omil bog'cha va yasliqlar qurish, ularni xodimlar bilan ta'minlash hamda ayollar bandligini kengaytirish kabi loyihalar uchun ajratiladigan mablag'larning cheklanishini tushuntiradi. Shuningdek, nima uchun ayollar emansipatsiyasi (tor doiradagi talqinlardan tashqari) ustuvor vazifa deb hisoblanmaganini ham qisman izohlaydi.

Resurslar bazasi mavjud bo'lgan taqdirda ham, hukumat taklif qilingan ba'zi islohotlarga nisbatan siyosiy muxolifat ko'rinishidagi to'siqlarga duch keldi. Nikaragua inqilobi shuni ko'rsatdiki, davlat hokimiyatini qo'lga kiritish, hatto xalq tomonidan keng qo'llab-quvvatlangan bo'lsa-da, hukumatga siyosatni shakllantirish yoki amalga oshirishda mutlaq vakolat bermaydi. 1973-yilda Salvador Alyendening ag'darilishi aksilinqilob xavfi doimo mavjudligini hamda u davlat va fuqarolik jamiyati doirasidagi turli nuqtalar orqali tashkil etilishi mumkinligini ko'rsatdi. Sandinistlarning ichki pozitsiyasi Chilidagi "Xalq birdamligi" hukumatidan ko'ra mustahkamroq edi, garchi ular AQSh va uning mintaqadagi ittifoqchilari tomonidan kuchliroq tahdidga duch kelgan bo'lsalar-da. Ular Somosaning repressiv apparatini tarqatib yubordilar, uni o'zlarining harbiy va politsiya kuchlari bilan almashtirdilar va qator davlat hamda hukumat institutlari ustidan nazorat o'rnatdilar. Somosa ag'darilganidan keyingi besh yil ichida inqilobiy hukumat ommaviy tashkilotlar, xalq mudofaa qo'mitalari, militsiya va FSLNning o'zini tashkil etish orqali o'z hokimiyat bazasini mustahkamlashga muvaffaq bo'ldi. Qolaversa, muxolifat – ham fuqarolik, ham harbiy – AQSh va somosa tarafdorlari bilan aloqalari tufayli munosib muqobil taklif qila olmadi.

Sandinistlar davlat va uning institutlarini o'zgartirish orqali strategik va siyosiy ustunlikka erishgan bo'lsalar-da, bu muxolifatni butkul yo'q qilishni nazarda tutmagan edi. Iqtisodiy va siyosiy plyuralizm tamoyillariga sodiqlik muxolif kuchlarga, garchi cheklangan bo'lsa-da, faoliyat yuritish uchun maydon qoldirdi. FSLN vaziyat imkon qadar ko'p tabaqali qo'llab-quvvatlash bazasini saqlab qolishga harakat qildi. U kapitalistlar sinfining bir qismini o'z tomoniga og'dirishga urindi va umuman olganda, hatto jiddiy provokatsiyalar sharoitida ham o'z muxoliflariga nisbatan muvosiis bo'lmaslikka harakat qildi. Shuning uchun muxolifat o'z fikrini bildirish va o'z manfaatlarini himoya qilish uchun tashkil bo'lish huquqiga ega edi (basharti bu hukumatning yashab qolishiga yoki ko'pchilikning manfaatlariga tahdid solmasa). Ushbu manfaatlar xavf ostida qolganda, Sandinistlar aralashdilar. 1982-yilda e'lon qilingan Favqulodda holat davlatga muxolifatning ba'zi faoliyatlarini jilovlash imkonini berdi va asosiy muxolif gazeta bo'lgan "La Prensa"ga senzura o'rnatildi. Xalqaro me'yorlar bo'yicha, ayniqsa 1983-yildan beri kuchaygan urush sharoitini hisobga olsak, bu

choralar mo'tadil edi. Qolaversa, hukumat 1984-yil oxiridagi saylovlarga tayyorgarlik ko'rish uchun Favqulodda holatni bekor qildi va muxolifatni saylovlarda qatnashishga chorladi.

Muxolif fikrlar, muxolif partiyalar va matbuotga ruxsat berish sotsialistik demokratiyaning muhim tamoyilidir. Ko'pgina sotsialistik mamlakatlar sotsializmni shunchaki iqtisodiyotni ijtimoiylashtirish deb talqin qilishgan va tenglamaning ikkinchi tomonini – siyosiy hokimiyatni demokratlashtirishni amalga oshira olmaganlar. Bu borada Sandinistlar ko'pchilikka qaraganda ko'proq harakat qilishdi. Biroq, har qanday murosada bo'lgani kabi, buning ham bahosi bor edi; plyuralizmga sodiqlik va kapitalistlar sinfining qo'llab-quvvatlashi yoki neytralligini saqlab qolish davlatning ba'zi sohalaridagi islohotchilik qobiliyatiga ma'lum cheklovlar qo'ydi. Bu, ayniqsa, hukumatning ayollar mavqeini yaxshilash dasturida yaqqol ko'rindi.

Katta xususiy sektorning saqlab qolinishi (sanoatning 78%, savdoning 60%, qishloq xo'jaligining 76%) va unga ma'lum darajada muxtoriyat berilishi ba'zi ish beruvchilarga, ayniqsa kasaba uyushmalari bo'lmagan kichik korxonalarda ayollarning mehnat sharoitlarini himoya qilishga qaratilgan qonunlardan bo'yin tovlash hamda kamsituvchi ishga olish siyosatini davom ettirish imkonini berdi. Bunday misollar juda ko'p. Ammo eng kuchli mafkuraviy kuch va Sandinista islohotlariga eng barqaror qarshilik ko'rsatgan tomon – bu Katolik cherkovining konservativ qanoti edi. Uning keng qamrovli institutsional ishtiroki, tashkilot shakllari, ommaviy axborot vositalariga (o'z radiostansiyasiga ega edi) chiqish imkoniyati va aholining salmoqli qismi orasidagi nufuzi uni juda qudratli raqibga aylantirdi. Uning bevosita ayollar bilan bog'liq sohalaridagi islohotlarni sekinlashtirishdagi ta'siri sezilarli bo'ldi. Konservativ ruhoniylar ta'lim va oila islohotlariga faol qarshilik ko'rsatdilar, dam olish kunlarida ishlashni taqiqlashni talab qildilar (bu ixtiyoriy mehnat sxemalariga xalaqit berdi), ayollarning harbiy xizmatga jalb qilinishiga qarshi chiqdilar va an'anaviy oilaviy hayot hamda unga xos bo'lgan mehnat taqsimotining ashaddiy himoyachilari bo'lishdi. Konservativ cherkov, shuningdek, ajrashish islohotiga ham qarshi chiqdi va tug'ilishni nazorat qilishning tabiiy bo'lmagan usullarini qo'llash gunoh ekanligi haqidagi papalik buyrug'iga amal qilishga undadi. Shuningdek, ular abortning qonuniylashtirilishiga qarshi chiqib, minglab ayollarni yashirin (noqonuniy) shifokorlar qo'lida qolishga majbur qildilar.

Sandinista inqilobining ijobiy xususiyati – uning demokratik sodiqligi – aslida siyosiy choralarning zaiflashishiga va hukumatning ularni amalga oshirish qobiliyatining pasayishiga olib keldi. Shuning uchun, agar davlat izchil siyosat va birlashtiruvchi mafkuraga ega bo'lsa, u ijtimoiy siyosatda to'liq samarador bo'la oladi deb o'ylash xatodir. Tarixan eng ko'p qo'llanilgan yechim (muxolifatni bo'ysundirish va davlatni kuchaytirish) juda muammoli ekanligi ayon.

Hukumat siyosatining muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi uchun ikkinchi muhim siyosiy omil – bu aholining ushbu siyosatni qanchalik qo‘llab-quvvatlashi yoki unga qarshilik ko‘rsatishidir. Ayollar mavqeini o‘zgartirish borasida Sandinistlar ham Katolik cherkovining konservativ ta’siri, ham feminizmni qo‘llab-quvvatlovchi ijtimoiy bazaning nisbatan kichikligi tufayli cheklanib qoldilar. Nikaraguada (masalan, Argentinadan farqli o‘laroq) ommaviy va jangovar feminizm tarixi mavjud emas edi. Natijada, Sandinistlar jamiyatda chuqur ildiz otgan machista (erkak ustunligi) qarashlari va ayollar ozodligi g‘oyasiga nisbatan aholining ko‘pchiligi orasidagi kuchli dushmanlik bilan kurashishga majbur bo‘ldilar.

Shunga qaramay, inqilobiy urush an’anaviy stereotiplar va qoliplarning zaiflashishi uchun sharoit yaratdi va aynan shu asosda Sandinistlar AMNLAE kampaniyalari uchun xalq yordamini shakllantira boshladilar. Bu kampaniyalar ayollarning javoblarini o‘rganishga va maqsadlarni tushuntirishga yetarli vaqt ajratilgandagina muvaffaqiyatli bo‘ldi. Bu tashkilot va u vakillik qilayotgan xalq o‘rtasida organik bog‘liqlik yaratish – ya’ni ayollar manfaatlarining amaliy va strategik jihatlarini birlashtirish jarayoni edi. Biroq, bu kampaniyalar faqat ayollarga qaratilgan edi va erkaklarning qarashlari hamda xatti-harakatlarida radikal o‘zgarishlar yasashga intilmadi. Urush bosimi ortib borishi bilan, AMNLAE xalq yordamini yo‘qotib qo‘ymaslik uchun ko‘proq feministik bo‘lgan mavzulardan voz kechdi.

Uchinchi omil – bu Sandinistlarning umumiy ustuvor vazifalari orasida ayollar ozodligining o‘rni haqidagi tushunchasidir. FSLN ayollar emansipatsiyasi dasturining faqat umumiy maqsadlarga mos keladigan, xalq tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan va kuchli qarshilik uyg‘otmasdan amalga oshirilishi mumkin bo‘lgan qismlarinigina tatbiq qila oldi. Ayollar foyda ko‘rgan siyosat asosan ijtimoiy farovonlik, rivojlanish, ijtimoiy tenglik yoki inqilobni himoya qilish uchun siyosiy safarbarlik kabi kengroq maqsadlarga xizmat qilgani uchungina olib borildi. Sandinistlar ayollar ozodligini ijtimoiy islohotlar va tashqi bosimga qarshi omon qolish uchun kurash doirasiga joylashtirish deganda aynan shuni nazarda tutgan edilar.

Bunday cheklangan qo‘llab-quvvatlash sotsialistik rivojlanish yo‘lini tanlagan deyarli barcha davlatlarda kuzatiladi. Ayollar ozodligi nafaqat kengroq maqsadlarning amalga oshishiga bog‘liq, balki u faqat shu maqsadlarga hissa qo‘shgan darajadagina amalga oshiriladi.

Inqilobiy hukumatlar ayollar mavqeini isloh qilishni kamida uchta maqsadga erishish vositasi deb biladilar:

1. Hukumatning siyosiy qo‘llab-quvvatlash bazasini kengaytirish;
2. Faol ishchi kuchining soni va sifatini oshirish;

3. Oilani ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayoniga yanada mustahkamroq bog'lash.

Birinchi maqsad ayollarni yangi siyosiy tashkilotlarga (ayollar, yoshlar va kasaba uyushmalari, partiya va mahalla birlashmalariga) jalb qilish orqali amalga oshiriladi. Agar ayollar siyosiylashmasa, ular ijtimoiy o'zgarishlar jarayoni bilan hamkorlik qilmasliklari mumkin degan xavf doimo mavjud. Ayollar o'zlarining ijtimoiy mehnat taqsimotidagi o'rni (asosan ishlab chiqarish sohasidan tashqarida bo'lganliklari) tufayli erkaklarga qaraganda konservativroq deb qaraladi. Ijobiy tomondan esa, ayollar oiladagi qadimiy odatlar va imtiyozlarni o'zgartiruvchi hamda keyingi avlodga ta'sir ko'rsatuvchi inqilobiy o'zgarishlarning muhim agentlari deb hisoblanadi.

Ikkinchi usul iqtisodiyot bilan bog'liq. Ayollarning ta'lim olishi va ishga kirishi har qanday muvaffaqiyatli rivojlanish dasturi uchun zarur bo'lgan ishchi kuchi ta'minotini yaxshilaydi. Aksariyat qoloq mamlakatlarda ayollar iqtisodiy faol aholining kichik qismini (odatda 20% dan kam) tashkil qiladi va ularning mehnati ko'pincha haq to'lanmaydigan hamda past unumli hisoblanadi. Davlat siyosati ayollarning mehnat salohiyatidan yaxshiroq foydalanish uchun ta'lim va bandlikni qayta qurishga urg'u beradi.

Uchinchi maqsad – oilani rejalashtirish maqsadlariga moslashtirishdir. Inqilobdan keyingi hukumatlar ayollarni oilani davlat maqsadlariga (iqtisodiy yoki mafkuraviy) bog'lovchi asosiy vosita deb bilishadi. Oila yangi inqilobiy qadriyatlarni keyingi avlodga o'rgatuvchi muhim agentga aylanishi kerak. Nikaraguada bu maqsadlarning amalga oshishi o'ziga xos kechdi. Masalan, Nikaraguada ishchi kuchining mutlaq taqchilligi yo'q edi, shuning uchun iqtisodiyot ayollarning ommaviy ishga kirishiga muhtoj emas edi. Natijada, keng ko'lamli bolalar bog'chalari tarmog'ini yaratish uchun kuchli moddiy rag'bat ham bo'lmadi. Ayollarning ko'pchiligi norasmiy sektorda ishlaganligi sababli, bu ishlar ularning uy vazifalari bilan mos keladi deb hisoblanar edi.

Avval qayd etilganidek, hukumatning asosiy urg'usi siyosiy safarbarlik va huquqiy islohotlarga qaratildi. Oilaga oid yangi qonunlar oila jipsligini mustahkamlash va gender tengsizligini yo'q qilishga yo'naltirilgan edi. Nikaraguada erkaklarning oilani tashlab ketishi va ko'p xotinlilik darajasi yuqoriligi sababli, uy xo'jaliklarining 34 foizini (Managuada 60%) yolg'iz ayollar boshqarar edi, bu esa ayollar qashshoqligiga bevosita sabab bo'lardi. Yangi Ta'minot qonuni (Provision Law) oilaning barcha katta a'zolarini (uch avlod doirasida) oilani boqish va uy yumushlarida qatnashish uchun qonunan javobgar qilib belgiladi. Shuningdek, ayol ishchilarning salomatligi va xavfsizligi bo'yicha choralar yaxshilandi, qishloq ayollari esa o'z ish haqlarini erkak oila boshlig'iga emas, bevosita o'zlariga olish huquqiga ega bo'ldilar.

Siyosiy safarbarlikka kelsak, 1984-yilga kelib safarbar qilingan ayollar soni har qachongidan ko'p edi. AMNLAE 85 000 a'zoga ega ekanligini e'lon qildi, ayollar FSLN a'zolarining 22 foizini va rahbariyatning 37 foizini tashkil etdi. Shuningdek, mahalla qo'mitalari (Sandinista mudofaa qo'mitalari) a'zolarining yarmini va militsiya saflarining sezilarli qismini ayollar tashkil qildi. Ushbu sohalarida ayollarga bevosita tegishli bo'lgan siyosiy maqsadlarga erishishda eng katta yutuqlar qayd etildi. Biroq, ko'proq ayollar umumiy maqsadlarni ko'zlagan chora-tadbirlar amalga oshirilishidan ko'proq foyda ko'rdilar va ko'rmoqdalar. Bular orasida eng asosiysi ijtimoiy farovonlik edi. Sandinista ijtimoiy siyosatining ta'sirini batafsil tahlil qilish ushbu maqola doirasiga kirmaydi. Buning o'rniga, islohotlarning natijalarini yuqorida tilga olingan uchta manfaat toifasi bo'yicha ko'rib chiqib, ba'zi tegishli xulosalarni qisqacha bayon qilaman.

Agar biz ayollar manfaatlarini qismlarga ajratsak va 1979-yildan beri turli toifadagi ayollarning ahvoli qanday o'zgarganini ko'rib chiqsak, Nikaraguadagi ayollarning ko'pchiligiga hukumatning qayta taqsimlash siyosati ijobiy ta'sir ko'rsatgani ayon bo'ladi. Gender tengsizligining fundamental tuzilmalari bartaraf etilmagan bo'lsa-da, bu shunday. Hukumatning sotsialistik tabiatiga muvofiq, siyosat aholining eng kambag'al qatlamlariga yo'naltirildi va sog'liqni saqlash, uy-joy, ta'lim va oziq-ovqat subsidiyalari sohalarida asosiy ehtiyojlarni ta'minlashga qaratildi. Atigi besh yil ichida Sandinistlar savodsizlik darajasini 50 foizdan 13 foizga tushirdilar; o'quv muassasalari sonini ikki baravar ko'paytirdilar, maktabga qatnovni oshirdilar, bir qator o'limga olib keladigan kasalliklarni tugatdilar, aholini asosiy tibbiy xizmatlar bilan ta'minladilar va uy-joy qurish dasturida Somosa butun boshqaruvi davomida erishganidan ko'proq natijaga erishdilar. Bundan tashqari, yer islohoti dehqonlarning qarzlarini bekor qildi va minglab qishloq ishchilariga o'z yer uchastkalarini berdi yoki ularni davlat xo'jaliklari va kooperativlarida barqaror ish bilan ta'minladi.

Ushbu siyosat kambag'al ayollarning qo'llab-quvvatlashiga erishishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Hukumat statistikasiga ko'ra, ayollar eng kambag'al nikaragualliklarning 60 foizdan ortig'ini tashkil qiladi; Managuadagi eng kambag'al toifada (oyiga 600 kordobadan kam daromad) har 100 erkakka 354 ayol to'g'ri keladi. Aynan mana shu ayollar o'zlarining sinfiy mavqeyi tufayli Sandinistlarning qayta taqsimlash harakatlarining bevosita benefitsiarlari bo'ldilar. Albatta, hamma ayollar ham bu dasturlardan foyda ko'rmadi; iqtisodiy manfaatlari Sandinistlar iqtisodiy siyosati (import, hashamatli tovarlar va h.k.) tufayli zarar ko'rgan sohalarida bo'lgan ayollar, shuningdek, yuqori soliqlar natijasida imtiyozli sinflarga mansub aksariyat ayollar moliyaviy yo'qotishlarga uchradilar. Shuningdek, kambag'al ayollar ijtimoiy yordamdan foyda ko'rgan bo'lsalar-da, ular iqtisodiy cheklovlar bosimi va ayniqsa, asosiy ehtiyoj mollari taqchilligiga nisbatan eng zaif qatlam bo'lib qoldilar.

Amaliy gender manfaatlari nuqtai nazaridan, ushbu qayta taqsimlash siyosati ham sinfiy, ham gender ta'siriga ega bo'ldi. Mehnatning jinsiy taqsimotidagi o'zni tufayli ayollar bolalar parvarishi va oila salomatligi uchun nomutanosib ravishda ko'proq mas'uldirlar va ular uy-joy hamda oziq-ovqat ta'minotidan ayniqsa manfaatdor. Ushbu sohalaridagi vaziyatni yumshatishga qaratilgan siyosiy choralar, tabiiyki, ulardan foyda ko'rgan ayollarning ijobiy munosabatiga sabab bo'ldi. AMNLAE tomonidan olib borilgan ko'plab kampaniyalar ayollar duch keladigan ba'zi amaliy muammolarni hal qilishga qaratilgan edi, bunga ona va bola salomatligini saqlash dasturi yoki ayollarni oilaviy daromadni tejashga undash kampaniyasi misol bo'la oladi. Bunday kampaniyalarning o'ziga xos xususiyati shundaki, ular ayollarning amaliy manfaatlarini tan oladi, ammo mehnat taqsimotini va undagi ayollarning bo'ysunuvchi holatini qabul qilgani sababli, ularning strategik manfaatlarini inkor etishi ham mumkin.

Strategik manfaatlarga kelsak – bu ayollar emansipatsiyasi siyosiy kun tartibida bormi yoki yo'qligini aniqlaydigan asosiy sinovdir – bu boradagi taraqqiyot mo'tadil, ammo ahamiyatli bo'ldi. Huquqiy islohotlar, ayniqsa oila sohasida, jinslar o'rtasidagi munosabatlar va erkaklarning imtiyozlari masalasiga to'xtaldi. Bu orqali ko'pchilik erkaklarning o'z oilalari farovonligi uchun mas'uliyatdan qochishiga barham berishga va ularni naqd pul, mahsulot yoki xizmat shaklida hissa qo'shishga majbur qilishga harakat qilindi. Bu, shuningdek, uy mehnatini oilaning barcha a'zolari o'rtasida teng taqsimlash zarurligini muhokama qilish orqali ushbu masalaning siyosiy lashishiga imkon berdi. Yer islohoti ayollarning kooperativlardagi ishtiroki va yetakchiligini rag'batlantirdi, ularga o'z ish haqi va yerga egalik huquqini berdi. Shuningdek, bolalar bog'chalari va maktabgacha ta'lim xizmatlari kabi muassasalarni tashkil etishga harakat qilindi. Ayollarga oid stereotiplarga qarshi kurashish uchun nafaqat OAVda ayollardan foydalanishni taqiqlash, balki ayollarni mas'uliyatli lavozimlarga ko'tarish va militsiya hamda zahira batalyonlarida ayollarning ahamiyatini ta'kidlash bo'yicha ham qator choralar ko'rildi va nihoyat, ayollar ittifoqi orqali ayollarni o'z ehtiyojlari atrofida safarbar etish borasida barqaror harakatlar olib borildi hamda ba'zi strategik manfaatlar masalasi, garchi bu vaqti-vaqti bilan va munozarali tarzda bo'lsa-da, muhokama qilindi.

Xulosa qilib aytganda, sotsialistik inqiloblarni ayollar manfaatlarining farqlanmagan umumiy tushunchasi asosida muhokama qilish qiyin, bu manfaatlarining davlat siyosatida ifodalanmaganligi haqida xulosa chiqarish esa undan ham qiyinroqdir. Sandinistlarning ayollar masalasidagi ko'rsatkichlari, shubhasiz, notekis va bunga to'liq baho berishga hali erta, ayniqsa u kuchayib borayotgan siyosiy, iqtisodiy va harbiy bosimlarga duch kelayotgan bir paytda. Shunga qaramay, Sandinistlar ayollarning ham strategik, ham amaliy manfaatlarini tan olishda va ko'plab muhtoj qatlamlarning hayotida jiddiy yaxshilanishlarni amalga oshirishda Lotin Amerikasidagi ko'plab hukumatlardan (Kuba mustasno)

ko'ra uzoqroqqa borganlari aniq. AMNLAE o'zining ustuvor vazifasi inqilobni himoya qilish ekanligini, chunki aynan inqilob ayollar emansipatsiyasi dasturini amalga oshirish uchun zaruriy sharoitlarni yaratib berishini aytganda, ma'lum shartlar bilan, haqdir.

Biroq, bu shartlar baribir muhimdir va ular Sandinistlar inqilobi doirasidan chiqib, sotsializm va feminizm o'rtasidagi munosabatlarning kengroq masalasiga daxldor ahamiyatga ega. Ushbu masalalardan uchtasini quyida qisqacha sanab o'tish mumkin:

Birinchidan, biz strategik gender manfaatlari deb atagan tushuncha – garchi ayollar emansipatsiyasining rasmiy nazariyasi va dasturida tan olingan bo'lsa-da – hamon iqtisodiy mezonlarga ustunlik berilishi natijasida tor doirada ta'riflanmoqda. Jinsiy zulm haqidagi feministik nazariyalar yoki oila va erkak hokimiyatining tanqidi rasmiy tafakkurga juda kam ta'sir ko'rsatdi, hattoki ba'zida ular o'ta radikal va xalq birdamligiga tahdid soluvchi deb bostirildi. Ushbu savollar atrofida ham xalq orasida, ham siyosiy hokimiyat organlarida kengroq muhokama va bahs-munozaralar yuritishga ehtiyoj bor, toki ayollar ozodligi masalasi rasmiy doktrina ichida ko'milib ketmasdan, doimo tirik va ochiq qolsin.

Ikkinchidan, bu rejalashtiruvchilar tomonidan ayollar ozodligi maqsadi bilan iqtisodiy rivojlanish kabi boshqa ustuvor maqsadlar o'rtasida o'rnatilgan munosabat masalasidir. Muammo ushbu maqsadlarning o'zaro bog'liqligida emas – ijtimoiy tenglik va ayollar ozodligi kabi tamoyillar faqat ma'lum moddiy sharoitlar doirasidagina amalga oshirilishi mumkin. Shuning uchun ayollar emansipatsiyasi dasturini kengroq maqsadlarga bog'lash xavotirga sabab bo'lmasligi kerak, chunki bu keng maqsadlar tamoyillarni amalga oshirish uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratishi mumkin. Masala ko'proq bu bog'liqlikning tabiatida. Gender manfaatlari iqtisodiy rivojlanishning kengroq strategiyasiga uyg'unlashtirilganmi yoki ular bu strategiyaga qaytarib bo'lmas darajada bo'ysundirilganmi?

Birinchi holatda, gender manfaatlari o'ziga xos va boshqa manfaatlarga almashtirib bo'lmaydigan deb tan olinishini hamda ularni amalga oshirish uchun umumiy maqsadlardan tashqari qo'shimcha harakatlar talab qilinishini kutishimiz mumkin edi. Bunday vaziyatda to'liq dasturni amalga oshirishning imkoni bo'lmasa, buni tushuntirish va muhokama qilish mumkin bo'ladi. Maqsad kun tartibida qoladi va mavjud cheklovlar doirasida unga erishish uchun barcha harakatlar qilinadi. Ikkinchi holatda esa (bo'ysundirish), gender manfaatlarining o'ziga xosligi inkor etilishi yoki uning umumiy ahamiyati pasaytirilishi ehtimoli yuqori. Bunday holda, ayollar emansipatsiyasi dasturi faqat davlatning kengroq maqsadlariga erishish uchun qanchalik funksional ekanligi nuqtai nazaridan ishlab chiqiladi. Nikaraguada bu masalalar uzoq muddatda qanday hal qilinishini aytish qiyin. Hozircha, Sandinistlar duch kelayotgan kuchli bosimlar ularni sotsialistik blokning boshqa

mamlakatlarida paydo bo'lgan modelga – ya'ni o'zaro teng bog'liqlik o'rniga, bo'ysundirish yo'liga o'tib ketishiga sabab bo'lishi mumkin.

Uchinchidan, bu siyosiy kafolatlar masalasini keltirib chiqaradi. Zero, agar gender manfaatlari faqat kengroq mulohazalar doirasida amalga oshiriladigan bo'lsa, ushbu manfaatlarni ifodalash yuklatilgan siyosiy institutlar bu manfaatlarning butunlay g'oyib bo'lishiga va ularga oid harakatlarning cheksiz muddatga qolib ketishiga yo'l qo'ymaslik vositalariga ega bo'lishi shart. Ayollar manfaatlarining rasmiy vakili bo'lgan ayollar tashkilotlari Leninning ommaviy tashkilotlar haqidagi partiyaning uzatish tasmalaridir degan tushunchasiga mos kelib qolmasligi kerak. Aksincha, ular ma'lum bir mustaqillikka ega bo'lishi hamda partiya siyosatiga (ma'lum zaruriy cheklovlar doirasida bo'lsa ham) ta'sir ko'rsatish kuchiga ega bo'lishi lozim. Boshqacha aytganda, gender manfaatlari va ularning vakillik masalasi sotsialistik demokratiya va sotsializmga o'tish davriga mos keladigan davlat shakllarini muhokama qilmasdan turib hal etilishi mumkin emas. Shuning uchun, bu nafaqat davlatda qanday manfaatlar ifodalanishi masalasi, balki yakuniy va eng muhim nuqtada – bu manfaatlarning qanday ifodalanishi masalasidir.

Ushbu maqola Nikaraguada Nuf Foundation yordamida olib borilgan tadqiqotlar asosida yozilgan. U davlat siyosati, ayollar va inqilobdan keyingi jamiyatlarda oila mavzulariga bag'ishlangan davom etayotgan tadqiqotning bir qismi hisoblanadi. Ilgariroq tayyorlangan versiyasini o'qiganlarga katta minnatdorchilik bildiraman, ayniqsa Entoni Barnett, Ted Benton, Germiona Xarris va Azar Tabariga. Ushbu ishning qisqartirilgan varianti Critical Social Policy (London) jurnalida, 10-sonida (yoz, 1981), 59–75-betlarda chop etilgan.